

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВІСНИК
АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я
Науковий журнал

*Виходить 4 рази на рік
Видається з березня 1997 р.*

Випуск 1 (93) 2017

Економічні науки
Сільськогосподарські науки
Технічні науки

Миколаїв
2017

Засновник і видавець: Миколаївський національний аграрний університет.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №19669-9469ПР від 11.01.2013 р.

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказами Міністерства освіти і науки України від 13.07.2015 р. №747 та від 16.05.2016 р. №515.

Головний редактор: В.С. Шибанін, д.т.н., проф., академік. НААН

Заступники головного редактора:

І.І. Червен, д.е.н., проф.

І.П. Атаманюк, д.т.н., проф.

В.П. Клочан, к.е.н., доц.

М.І. Гиль, д.с.-г.н., проф.

В.В. Гамаюнова, д.с.-г.н., проф.

Відповідальний секретар: Н.В. Потриваєва, д.е.н., проф.

Члени редакційної колегії:

Економічні науки: О.В. Шибаніна, д.е.н., проф.; Н.М. Сіренко, д.е.н., проф.; О.І. Котикова, д.е.н., проф.; Джулія Олбрайт, PhD, проф. (США); І.В. Гончаренко, д.е.н., проф.; О.М. Вишневська, д.е.н., проф.; А.В. Ключник, д.е.н., проф.; О.Є. Новіков, д.е.н., доц.; О.Д. Гудзинський, д.е.н., проф.; О.Ю. Єрмаков, д.е.н., проф.; В.М. Яценко, д.е.н., проф.; М.П. Сахацький, д.е.н., проф.; Р. Шаундерер, Dr.sc.Agr. (Німеччина)

Технічні науки: Б.І. Бутаков, д.т.н., проф.; В.І. Гавриш, д.е.н., проф.; В.Д. Будаєв, д.т.н., проф.; С.І. Пастушенко, д.т.н., проф.; А.А. Ставинський, д.т.н., проф.; А.С. Добишев, д.т.н., проф. (Республіка Білорусь).

Сільськогосподарські науки: В.С. Топіха, д.с.-г.н., проф.; Т.В. Підпала, д.с.-г.н., проф.; А.С. Патрева, д.с.-г.н., проф.; В.П. Рибалко, д.с.-г.н., проф., академік НААН; І.Ю. Горбатенко, д.б.н., проф.; І.М. Рожков, д.б.н., проф.; І.П. Шейко, д.с.-г.н., професор, академік НАН Республіки Білорусь (Республіка Білорусь); С.Г. Чорний, д.с.-г.н., проф.; М.О. Самойленко, д.с.-г.н., проф.; Л.К. Антипова, д.с.-г.н., проф.; В.І. Січкаєв, д.б.н., проф.; А.О. Лимар, д.с.-г.н., проф.; В.Я. Щербаков, д.с.-г.н., проф.; Г.П. Морару, д.с.-г.н. (Молдова)

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського національного аграрного університету. Протокол № 7 від 28.02.2017 р.

Посилання на видання обов'язкові.

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:

54020, Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9,

Миколаївський національний аграрний університет,

тел. 0 (512) 58-05-95, <http://visnyk.mnau.edu.ua>, e-mail: visnyk@mnau.edu.ua

© Миколаївський національний аграрний університет, 2017

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ТА ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Ю. А. Кормишкін, кандидат економічних наук
Миколаївський національний аграрний університет

У статті обґрунтовано, що економічна ефективність аграрного підприємства оцінюється за допомогою економічних показників, кожен з яких відображає кількісну і якісну характеристику економічних явищ і процесів, простого і розширеного відтворення, числовим виразом окремих категорій і понять. Встановлено, що систему чинників варто поділяти за трьома ознаками: видами витрат виробництва і ресурсів, напрямками розвитку й удосконалення виробництва та місцем реалізації чинників у системі управління діяльністю.

Ключові слова: ефективний розвиток, аграрне підприємство, показники, чинники, система.

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання надають вітчизняним аграрним підприємствам широке поле діяльності в організації високорентабельного конкурентоспроможного товарного виробництва сільськогосподарської продукції. За цих умов забезпечення ефективного функціонування та розвитку аграрного підприємства вимагає постійних еволюційних зусиль в напрямку вдосконалення структури управління, розширення ринків збуту, підвищення якості продукції та послуг, розробки інвестиційної та інноваційної політики, за умов врахування максимальної кількості чинників мікро- та макросередовища. У зв'язку із цим дослідження проблем удосконалення методичного забезпечення ефективного розвитку аграрного підприємства є складним та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику ефективного розвитку аграрного підприємства та визначення чинників впливу на цей процес досліджували широке коло вітчизняних науковців та фахівців аграрної сфери, зокрема В. Андрійчук, В. Амбросов, І. Баланюка, В. Благодатний, П. Гайдуцький, Ю. Губені, О. Гудзинський, А. Даниленко, М. Калінчик, М. Куліш, П. Макаренко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, В. Семенов, Р. Слав'юк, І. Топіха, І. Червен,

© Кормишкін Ю.А., 2017

Ф. Шакіров, В.Юрчишин та інші. Водночас, недостатньо уваги в літературі приділено методичним проблемам, особливо визначенню єдиної системи показників та чинників впливу на ефективний розвиток аграрного підприємництва.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій з визначення системи показників та чинників впливу на ефективний розвиток аграрного підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор є базовою сферою економіки нашої держави, від ефективності функціонування та темпів розвитку якого залежить рівень життя сільського населення та розвиток сільських територій. Розвиток аграрного підприємництва зорієнтовує його функціонування на досягнення взаємодії між умовами і ресурсами внутрішнього середовища з факторами впливу зовнішнього середовища, з ціллю забезпечення стійкої конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства на основі виробництва високоякісної аграрної продукції, досягнення високої продуктивності праці, кращого використання елементів навколишнього середовища [18].

Ефективність – основна проблема економічної теорії та практики, а оцінка та аналіз ефективності – найважливіший інструмент господарської політики, управлінської практики і база для розробки стратегії розвитку економічного суб'єкта аграрної сфери. Підвищення ефективності – головне завдання для кожного підприємства. З цією метою необхідно найповніше використовувати наявні виробничі ресурси кожного підприємства і розширювати його виробничі потужності з меншими питомими капітальними затратами, підвищувати рівень розвитку матеріального виробництва [4, с.16].

Варто зазначити, що для характеристики діяльності аграрного підприємництва використовується більш як п'ятдесят показників.

Тож економічна ефективність аграрного підприємництва оцінюється за допомогою економічних показників, кожен з яких відображає кількісну і якісну характеристику економічних явищ і процесів, простого і розширеного відтворення, числовим виразом окремих категорій і понять. Частина по-

казників, використовуваних в діяльності аграрного підприємства, регламентуються державними законами і прийнятою державною статистичною звітністю, інші – вводяться в ході діяльності підприємства.

На думку колективу авторів, під керівництвом Д.І. Рижманя, основними показниками визначення ефективності діяльності аграрного підприємства є:

- виробничі ресурси аграрного підприємства - земля, засоби виробництва і працівники, які приводять у рух засоби виробництва, використовують землю і виробляють необхідні для суспільства матеріальні блага;

- валова продукція аграрного підприємства – обсяг виробленої за певний період продукції сільськогосподарськими галузями, промисловими і підсобними виробництвом;

- товарна продукція – реалізована на сторону та використана для громадського харчування в господарстві;

- річна фондвіддача основних фондів, сільськогосподарського призначення – визначають як відношення валової продукції галузей сільського господарства до вартості основних фондів сільськогосподарського призначення;

- виробництво аграрної продукції на 1 грн виробничих витрат – відношення валової продукції сільського господарства до відповідних виробничих витрат;

- продуктивність праці – показник працездатності робітників аграрного підприємства;

- валовий дохід – грошовий вираз вартості знову створеного працею продукту в господарстві. Складається з чистого доходу і оплати праці;

- чистий дохід – грошовий вираз суми валового доходу за мінусом оплати праці;

- прибуток – різниця між грошовими надходження від реалізації сільськогосподарської продукції (робіт і послуг) та повною собівартістю реалізованої продукції;

- прибуток на 1 ц продукції – різниця між ціною і повною собівартістю.

- собівартість 1 ц продукції – грошово-матеріальні затрати на виробництво і реалізацію одиниці продукції (робіт і послуг);

- рентабельність – процентне відношення прибутку до собівартості, що характеризує економічну ефективність виробництва, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення;

- урожайність основних сільськогосподарських культур – відношення валового збору в центнерах до посівної площі;

- продуктивність тварин [4, с.28].

Більшість вітчизняних вчених акцентували увагу на результативних показниках діяльності аграрного підприємства, зокрема на прибутку. На їх думку, він є головною метою підприємницької діяльності, основним спонукальним мотивом будь-якого бізнесу [2,5,7,8].

Так Онищенко О. вважає, що прибутки аграрного підприємства формуються за результатами реалізації виробленої продукції, продуктів її переробки та іншої промислової продукції власного виробництва, а також надання різних послуг і здійснення іншої не забороненої законодавчо діяльності (зокрема невиробничої) [9].

Прибуток, як економічна категорія, є грошовим вираженням вартості реалізованого чистого доходу, основною формою грошових накопичень суб'єктів господарювання. Він формується в результаті операційної, фінансової, інвестиційної, позареалізаційної діяльності [16].

З прийняттям стандарту бухгалтерського обліку «Звіт про фінансові результати» підприємства, у тому числі й аграрні, визначають прибуток на різних стадіях його формування, а саме: валовий прибуток, операційний прибуток, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, прибуток від звичайної діяльності після оподаткування і чистий прибуток [1]. Як правило, у якості дослідження прибутку аграрного підприємства варто віддавати перевагу оцінюванню динаміки його складу і структури, тобто вертикальному і горизонтальному аналізу на підставі даних фінансової звітності [12,14].

Наступним узагальнюючим показником ефективного розвитку аграрного підприємства вважається показник рента-

бельності, який розраховується шляхом зіставлення валового доходу або прибутку з витратами чи ресурсами, що використовуються. Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів та ефективності діяльності аграрного підприємництва. Вони вимірюють дохідність підприємства з різних позицій і групуються у відповідності з інтересами учасників економічного процесу ринкового обміну та дозволяють оцінювати результативність вкладених ресурсів. У вітчизняній практиці аграрного підприємництва найбільш поширеним є показник рівня рентабельності, який представляє собою відношення суми прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції до її повної собівартості помножене на 100%. Саме показники рентабельності свідчать про прибутковість підприємницької діяльності, оскільки характеризують рівень віддачі витрат і ступінь використання ресурсного потенціалу підприємства в процесі господарювання.

В економічній літературі найчастіше зустрічається таке групування показників рентабельності, як: показники рентабельності продукції, показники рентабельності капіталу (активів) і показники, розраховані на основі потоків грошових коштів [18,11,13]. У фінансовій практиці виокремлюють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність підприємства, рентабельність продукції, рентабельність капіталу (активів) підприємства.

Методика обчислення показників рентабельності підприємства полягає у відношенні чистого прибутку до наступних показників: виручки від реалізації (рентабельність продукції), загальної суми майна (рентабельність майна), власного капіталу (рентабельність власного капіталу), затрат на виробництво реалізованої продукції (рентабельність операційної діяльності). Окремим показником в оцінці рентабельності виступає період окупності власного капіталу, який визначається як відношення середньої величини власного капіталу до чистого прибутку [9, с.5]. Вивчення системи показників рентабельності аграрного підприємництва варто проводити в динаміці і, якщо можливо, у порівнянні з показниками інших аналогічних торгових підприємств.

Азізов С. П., Кенійський П. К, Скупий В. М. вважають, що для оцінки ефективності розвитку аграрного підприємництва необхідно застосувати систему показників, яка передбачає розрахунок [10]:

- виробництво валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 1 грн основних виробничих фондів і оборотних засобів;
- розмір поточних витрат виробництва на 1 грн валової продукції;
- розмір валового і чистого доходу (прибутку) на 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 1 грн основних виробничих фондів і оборотних засобів;
- рівень рентабельності й норма прибутку (чистого доходу) сільськогосподарського виробництва.

Отже, прибуток і рентабельність в умовах формування ринкової економіки є найважливішими показниками ефективного розвитку аграрного підприємництва. Сума та рівень прибутку формуються під впливом великої кількості різних факторів, що здійснюють на них як позитивний, так і негативний вплив.

Для визначення економічного розвитку аграрного підприємництва пропонується орієнтуватися на систему часткових та узагальнюючих показників. До часткових відносять показники, що характеризують ефективність використання основного та оборотного капіталу, робочої сили, які формуються під впливом операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. До узагальнюючих показників ефективності розвитку аграрного підприємництва відносять показники формування засобів та їх джерел, сукупного, власного і позикового капіталу, фінансового стану, прибутку, рентабельності продукції та капіталу, реалізації продукції, аналіз якості, ритмічності й асортименту виробленої продукції (робіт, послуг) [6, с.10-12].

У науковій літературі усі методики, які підходять для оцінки ефективності господарської діяльності, можна розподілити наступним чином:

1) методики оцінки фінансового стану на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів;

2) діагностика кризового стану підприємств із застосуванням комплексних багатофакторних моделей прогнозування загрози настання банкрутства на основі нормативних значень єдиного інтегрального показника;

3) якісна оцінка кризових явищ в діяльності підприємств на основі бальної системи оцінювання.

На нашу думку, для того щоб оцінити та передбачити фінансову перспективу економічного розвитку аграрного підприємства насамперед потрібно проаналізувати такі показники:

- сума господарських коштів, що їх підприємство має у своєму розпорядженні. Цей показник дає загальну оцінку активів, які перебувають на балансі підприємства. Зростання його свідчить про збільшення майнового потенціалу;

- платоспроможності підприємства – підприємство вважається платоспроможним, коли продаж його активів дозволяє повернути всі борги, тобто розрахуватися за всіма зобов'язаннями, а коли зобов'язання перевищує активи, то підприємство є банкрутом.

Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, доцільно розрізняти такі види ефективності: технологічну, економічну, організаційну, соціальну складову та матеріально-технічну складову. Останнім часом у зв'язку із загостренням протиріч між господарською діяльністю та збереженням навколишнього середовища все більш актуальними стають показники визначення екологічності діяльності підприємства. Тому для оцінювання економічного розвитку аграрного підприємства пропонуємо систему показників за складовими економічного ефекту:

1) технологічна складова ефективного розвитку – що включає в себе результат взаємодії факторів виробництва, що характеризує досягнуту продуктивність живих організмів, які використовуються в сільському господарстві як засоби виробництва [8]. В результаті чого, в рослинництві показниками технологічної ефективності є врожайність культур з одиниці посівної площі та основні параметри якості рослинницької

продукції (вміст цукру в цукрових буряках, олії — в насінні соняшнику, білка – в зерні тощо). У тваринництві технологічними показниками ефективності є продуктивність худоби і птиці, а також основні параметри якості тваринницької продукції.

2) економічна складова ефективного розвитку – полягає в розширенні сфери споживачів, збільшенні частки ринку, підвищенні фінансових показників діяльності тощо [2, с.10]. Визначається як різниця між вартісною оцінкою отриманих результатів і сукупних витрат використаних ресурсів. Складовими економічного ефекту є: прибуток від виробничої діяльності, зниження собівартості за рахунок економії матеріально-технічних ресурсів, приріст обсягу продажу, підвищення рівня використання виробничих потужностей тощо. Економічний ефект може бути потенційним або фактичним (реальним, комерційним);

3) організаційна складова ефективного розвитку включає організаційне забезпечення (ресурси організаційної структури управління, форми, методи управління і організації виробництва), а також зорієнтована на розвиток окремого працівника, групи, вдосконалення системи та процесів управління тощо. Враховуючи, що підприємство є відкритою системою, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем, оцінювання ефективності управління підприємством має проводитися на основі оцінок зовнішньої та внутрішньої ефективності управління. Оцінювання внутрішньої ефективності управління підприємством має ґрунтуватися на узагальненій оцінці ефективності за окремими елементами, що складають цілісну систему управління підприємством. Елементом вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємством є аналіз його зовнішнього і внутрішнього середовища;

4) матеріально-технічна складова ефективного розвитку поєднує розширення матеріально-технічної бази (відповідні матеріальні і технічні ресурси) та технологічне забезпечення (технології, форми, методи, способи виробництва). До показників оцінки матеріально-технічної складової можна виділити та використовувати певну систему показників, яку можна розділити на такі групи: показники ефективності стану та

відтворення матеріально-технічної бази; показники ефективності використання матеріально-технічної бази (узагальнюючі показники та коефіцієнти використання устаткування та виробничих площ);

5) соціальна складова ефективного розвитку – поняття, що пов'язане із соціальним захистом працівників: утворенням або відновленням робочих місць, підвищенням рівня зайнятості населення, збільшенням заробітної плати й доходів, забезпеченням безпеки життєдіяльності, задоволенням соціальних і духовних потреб, підвищенням кваліфікації робітників, зростанням якості та тривалості життя людини тощо. Соціальна складова ефективного розвитку оцінюється переважно якісними показниками;

б) екологічна складова ефективного розвитку передбачає впровадження сучасних технологій і методів господарювання, що здатні забезпечити необхідні обсяг і якість продукції при мінімальній витраті матеріальних ресурсів та мінімальному впливові на довкілля. Ґрунтуючись на міжнародних стандартах з екологічного менеджменту ISO 14000, для оцінки екологічної складової розвитку аграрного підприємництва, на нашу думку, потрібно використовувати три групи показників:

1. Показники ефективності функціонування системи екологічного управління (використовують для визначення екологічної ефективності технологічних об'єктів та устаткування). Вони охоплюють: вхідні матеріальні потоки, енергію; поставки для функціонування організації; функціонування і технічне обслуговування обладнання, будівель; вихідні потоки: продукцію, відходи (тверді, рідкі, небезпечні, безпечні, придатні до відновлення, повторного використання), викиди/скиди (викиди в атмосферу, скиди в воду або землю, шум, вібрації, тепло, радіація та ін.).

2. Показники ефективності управління передбачають наявність інформації про виконання вимог законодавства, ефективність використання ресурсів, фінансові показники, регулювання витрат на управління навколишнім середовищем.

3. Показники стану навколишнього середовища: використання природних ресурсів – вплив на атмосферу, водні ресур-

си, використання земель та ін.; розміщення відходів; вплив на людину (зростання захворюваності, смертності та ін.) [14].

Характерною ознакою розвитку аграрного підприємництва є нестабільність як стан відкритої системи, при якому відбувається зміна її складу, структури та поведінки. Процес розвитку аграрного підприємництва відбувається під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, разом з тим система має постійно функціонувати, щоб зберегти умови свого існування.

У ході дослідження економічної літератури було встановлено, що всі чинники зростання ефективності діяльності аграрного підприємництва можна класифікувати за трьома ознаками:

- видами витрат виробництва та ресурсів (джерелами підвищення);
- напрямками розвитку й удосконалення виробництва;
- місцем реалізації чинників у системі управління діяльністю.

Класифікація чинників за ресурсами та затратами уможливає чітке уявлення про джерела підвищення ефективності. Тут є відповідь на запитання, за рахунок яких ресурсів або затрат можна досягти економії суспільної праці.

Відповідно до класифікації, основними чинниками зростання економічної ефективності першої ознаки є: зростання продуктивності праці й зниження оплатомісткості продукції; зниження фондомісткості та матеріаломісткості виробництва; раціональне використання природних ресурсів.

До другої ознаки класифікації чинників зростання ефективності діяльності аграрного підприємництва відносять: запровадження прогресивних технологій виробництва; раціональну спеціалізацію і концентрацію виробництва; вдосконалення організації й оплати праці; запровадження досягнень науково-технічного прогресу та передового досвіду; вдосконалення структури виробництва і системи управління; підвищення якості й конкурентоспроможності продукції; всебічний розвиток і вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Найважливіша, третя ознака – за місцем реалізації чинників у системі управління діяльністю підприємства. Чинники, котрі вона об'єднує, поділяють на зовнішні й внутрішні [3].

До чинників внутрішнього середовища належать наявні на аграрному підприємстві ресурси та потенційні можливості, які обумовлені рівнем організації процесу управління, ефективність якого визначає конкурентоспроможність підприємства щодо інших суб'єктів господарювання, що випускають подібну продукцію чи послуги у аграрній сфері, та забезпечує інвестиційну привабливість підприємства для потенційних інвесторів.

Зовнішнє середовище формують чинники безпосереднього впливу на діяльність аграрного підприємництва, зокрема це наявні конкуренти, потенційні конкуренти, конкуренти, що пропонують товари-замінники, покупці та постачальники. Однак, зважаючи на специфіку діяльності аграрного підприємництва та особливості, пов'язані з рівнем розвитку вітчизняної економіки, доцільно поповнити чинниками, такими як рівень розвитку фінансових інститутів та можливості іноземних інвесторів, діяльністю держави у сфері розвитку аграрного сектора, сільських територій та інвестиційного законодавства [17].

Андрійчук В.Г. виділяє макро-, мікро- та мезоекономічні чинники ефективності діяльності аграрних підприємств. До макроекономічних чинників автор відносить: платоспроможний попит, інфляцію, відсоткові ставки, обмінний курс національної валюти, динаміку цін, урядові видатки і дефіцит державного бюджету, безробіття, обсяги інвестицій. До мікроекономічних чинників ефективності виправдано відносити чинники внутрішнього середовища підприємства. Найбільш важливими мезоекономічними чинниками є внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції та продовольства і характер побудови агропромислових інтеграційних зв'язків [1, с.206].

Непрямий вплив на розвиток аграрного підприємництва здійснюють групи фактори так званого макросередовища. До них слід віднести політичні, екологічні, соціокультурні, демографічні, макроекономічні, науково-технічні.

Слід визначити, що розробка та удосконалення стратегій ефективного розвитку аграрного підприємництва передбачають здійснення діагностики чинників зовнішнього (конкурентного) середовища з метою постійного моніторингу місця та положення аграрних підприємств на ринку; визначення напрямків удосконалення управління та недопущення виникнення кризових ситуацій. Це, в свою чергу, передбачає застосування різних видів діагностики, які у сукупності складаються з напрямків аналізу та оцінок, а саме: галузевого та конкурентного аналізу; аналізу зовнішнього середовища; ситуаційного аналізу; оцінки бізнесу; оцінки потенціалу підприємства тощо.

Міжнародна практика засвідчує, що для аналізу та оцінки впливу чинників на ефективний розвиток господарської діяльності використовують PEST – аналіз, який ставить за мету виявити ті чинники зовнішнього середовища, що найбільше впливають на підприємство, а також передбачити діагностику їх впливу. Зазначимо, що чітке визначення індикаторів зовнішніх та внутрішніх чинників, їх аналіз і оцінка дозволяють розробити адекватні управлінські стратегічні і тактичні рішення [2, с.10].

На нашу думку, вплив окремих чинників на економічний розвиток аграрного підприємництва варто оцінювати за допомогою факторного аналізу, реалізація якого передбачає виконання таких стадій: постановка мети аналізу, вибір факторних показників; визначення типу залежності; побудова факторної моделі; вибір методу факторного аналізу; формування висновків і рекомендацій.

Чинники зовнішнього та внутрішнього середовища аграрного підприємництва знаходяться у взаємодії, формуючи при цьому певні об'єктивні умови його розвитку [5]. Побудувати ефективну систему показників та чинників ефективного розвитку аграрного підприємства раз і назавжди неможливо. Навпаки, у міру того, як змінюються зовнішні умови та пріоритети, по мірі внутрішнього розвитку аграрного підприємства, використовувані показники та чинники ефективного розвитку і їх відносна пріоритетність можуть і повинні змінюватися.

Висновки. Досліджуючи економічну літературу, зроблено висновок, що формуючи систему показників та чинників

ефективного розвитку аграрного підприємництва, доцільно забезпечити органічний взаємозв'язок критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності. Ця система показників ефективності має бути орієнтована на складові економічного ефекту, а саме: технологічну, економічну, організаційну, матеріально-технічну, соціальну та екологічну складові. Систему чинників, які здійснюють як позитивний, так і негативний вплив на ефективний розвиток аграрного підприємництва, варто поділити за трьома ознаками: видами витрат виробництва та ресурсів (джерелами підвищення); напрямками розвитку й удосконалення виробництва; місцем реалізації чинників у системі управління діяльністю. Дослідженнями встановлено, що об'єктивна система показників та чинників ефективного розвитку аграрного підприємництва може бути отримана лише на основі поглибленого аналізу конкретної ситуації і врахування великої кількості обставин.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук . – К. : КНЕУ, 2002. – 584 с.
2. Верхоглядова Н. І. Система показників для управління стійкістю функціонування будівельного підприємства/ Н. І. Верхоглядова, І.В. Кононова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 7-10.
3. Економіка підприємств : підручник / [Горбонос Ф. В., Черевно Г. В., Павленчик Н. Ф. та ін..] - К. : Знання, 2010. – 463 с.
4. Економіка підприємства : навч. посіб. / Д.І. Рижмань, І.М. Криворучко, Г.Я. Віннічук, М.Т. Пилявець ; за ред. Д.І. Рижмань. – Вінниця, 2010. – 581 с.
5. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2005. – 528 с.
6. Ермолович Л. Л. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учеб. пособие] / Л. Л. Ермолович, Л. Г. Сивчик, Г. В. Толкач, И. В. Щитникова ; под. общ. ред. Л. Л. Ермолович. – Мн. : Интерпрессервис ; Экопрессервис, 2001. – 576 с.
7. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій станом на 15.09.2008 р. / Державна податкова служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prou4ot.info/index.php?section=browse&CatID=156&ArtID=422>.
8. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
9. Онищенко О. Фінансова результативність сільськогосподарських підприємств // Економіка України. – 2005. – № 2. – С. 59-70.
10. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підруч. / С. П. Азізов, П. К. Кенійський, В. М. Скупий / за ред. проф. С. П. Азізова. – К. : ІАЕ, 2001. – 834 с.
11. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Затверджено наказом Міністерства фінансів України, Фон-

дом державного майна України від 26.01.2001 р. № 49 / 121/ Законодавство України; електронні дані. – К.: Інфодиск, 2005.

12. Саблук П. Т. Ціна – інструмент управління / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 1996. – № 4.– С. 6.

13. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2005. – 662 с.

14. Системы экологического менеджмента для практиков / [Дайман С. Ю., Островкова Т. В., Заика Е. А., Сокорнова Т. В.] ; под. ред. С. Ю. Даймана. — М. : РХТУ им. Менделеева, 2004. – 248 с.

15. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

16. Стасюк Г.А. Фінанси підприємств : навч.посібник. – Херсон : Олді-плюс, 2004. – 480с.

17. Чернуха І.В. Основні чинники та складові розвитку будівельних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/28_PRNT_2011/Economics/10_94178.doc.htm

18. Юшкевич О.О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи / О.О. Юшкевич // Вісник Житомирського державного технологічного університету: науковий журнал [Серія: Економічні науки]. – 2011. –№2 (56) – Ч. 2.– С. 179-183.

Ю. А. Кормышкин. Система показателей и факторов эффективного развития аграрного предпринимательства.

В статье обосновано, что экономическая эффективность аграрного предпринимательства оценивается с помощью экономических показателей, каждый из которых отражает количественную и качественную характеристику экономических явлений и процессов, простого и расширенного воспроизводства, числовым выражением отдельных категорий и понятий. Установлено, что систему факторов стоит разделять по трем признакам: видам издержек производства и ресурсов, направлениями развития и совершенствования производства, местом реализации факторов в системе управления деятельностью.

Ключевые слова: эффективное развитие, аграрное предпринимательство, показатели, факторы, система.

Y. Kormyshkin. The system of indicators and factors of effective development in agrarian business.

The article substantiates the economic efficiency of the agricultural entrepreneurship is evaluated using economic indicators, each of which reflects the quantitative and the qualitative characteristics of economic phenomena and processes, simple and expanded reproduction, a numeric expression of certain categories and concepts. It is established that the system of factors should be divided in three ways: the types of expenses of production and resources, directions of development and improvement of production, the place of implementation of factors in the system of management.

Key words: effective development, the agrarian entrepreneurship, indicators factors, the system.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

- V. Klochan, I. Bezpyata, N. Zingaieva.** The sunflower oil market of Ukraine and its development. 3
- I. I. Червен, С. I. Павлюк.** Роль агрохолдизації у соціально-економічному розвитку сільських територій України..... 14
- О. I. Котикова.** Індикація екологічного стану сільськогосподарського землекористування в Україні: соціальний блок..... 26
- Ю. В. Ушкаренко.** Особливості формування економічного потенціалу підприємств у сучасних умовах..... 38
- Ю. А. Кормишкін.** Система показників та чинників ефективного розвитку аграрного підприємництва..... 47
- А. Грек.** Сучасний стан матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Київської області 61
- А. Ю. Стренковська.** Теоретичні основи організаційно-економічного механізму розвитку будівництва в сільській місцевості. 72

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

- А. К. Антипова.** Поглинання елементів живлення бур'янами залежно від технологій вирощування люцерни насінневого призначення 79
- Г. М. Господаренко, С. П. Полторецький, В. В. Любич, Н. В. Воробйова, І. Ф. Улянич, М. М. Капрій.**
Характеристика твердості та міцності зернівок пшениці спельти залежно від сорту та лінії. 86
- В. В. Рогач, О. В. Кушнір, В. В. Плотніков.** Вплив рістстимуляторів Вітазиму та 6-бензиламінопурину на морфогенез та продуктивність перцю солодкого..... 95
- О. А. Рудік, І. М. Мринський.** Продуктивність льону олійного за впровадження технологій подвійного використання культури 102

S. Lugovoy, S. Kramarenko, S. Galimov. Genetic polymorphism of the red white belted breed pigs based on microsatellite markers	113
В. М. Волощук, В. М. Герасимчук. Показники мікроклімату у відділенні для дорощування поросят залежно від способу вентилявання приміщення	120
О. І. Петрова, О. М. Сморочинський, Р. О. Трибрат. Використання яловичини, одержаної від тварин різних вагових кондицій для виробництва ковбас	129
А. В. Лихач. Реалізація поведінкових актів холостими свиноматками різних генотипів	136
В. А. Кириченко, С. П. Кот, К. В. Скрепець. Зв'язок молекулярно-генетичних маркерів з класністю овець	144
О. С. Крамаренко, І. В. Довгопола. Особливості генетичної структури південної м'ясної породи худоби за локусами мікросателітів ДНК: TGLA53, TGLA122, TGLA126 ТА TGLA227	151
А. О. Погорелова. Вплив температурного та світлового режимів утримання на формування статі у кролів спеціалізованих м'ясних порід	164

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

О. Kyrychenko. Simulation of electromagnetic field characteristics for metal conductive buses with rectangular cross-section	171
М. В. Дубницька. Систематизація методичних підходів до отримання тривимірної інформації про водні об'єкти	181
Д. О. Захаров. Сучасний стан застосування електрофізичних методів бактерицидної та інсектицидної обробки зернової продукції	193